

נ"ר מנוסי

"עולם הפוך ראיתי"

לקראת הבנה מחדש של הציונות

[פורסם לראשונה בכתב העת נקודה]

השאלה הנשאלת – האם הציונות סיימה את תפקידה? – מניחה כי יש הסכמה כללית לגבי תפקיד זה. אך קיומן של חילוקי דעות לגבי השאלה אם הוא מולא או לא, מסגיר כי אין הסכמה על הגדרתו המדויקת; השאלה שבאמת מסתתרת כאן היא, אם כן, מהו תפקידה של הציונות?

נושא זה הוא כידוע מושא למחלוקת ותיקה בין הציבורים השונים שהציונות מעסיקה אותם – החילונים, הדתיים הלאומיים והחרדים – אולם בהקשר הדתי לאומי, בו הוא לפות במשנה תיאולוגית שלמה, הוא סבוך במיוחד. פרשנות דתית לאירועי ההיסטוריה היא חובתנו כמאמינים, אולם היא צופנת בחובה את הסכנה שמרוב פירוש נאבד מגע עם העובדות הפשוטות. על מנת לגשת אל הדברים בצורה רעננה, אני מציע כי נניח לרגע בצד תפיסות קודמות לגבי מהותה הפנימית של הציונות, כוונותיהם הנסתרות של מבצעה, יעודה המשווער בסכימת דברי הימים האלוקית וכיוצא בזה, ונתמקד אך ורק במוצהר ובודאי, היינו בהגדרתה העצמית של הציונות בעינינו-היא. כל זאת לא על מנת לדמות כי המציאות מסתכמת ברובד פשט זה, אלא רק כאמצעי זהירות לבדיקה כי בדרשותינו איננו מוציאים את המציאות לגמרי מידי פשוטה. גם אם התמונה העולה אינה מוצאת חן, זהו שלב שאין להתחמק ממנו.

לפני שנמשיך, ברצוני לציין דבר נוסף בעניין הפירוש הדתי של הציונות. בתור מי שגדל בחברה החילונית ונפגש עם הציבור הדתי-לאומי רק בבגרותו, אני יכול להעיד כי מה שנתפס בעיניו כלימוד זכות על הציונים החילונים וכקריאה מרוממת של השקפת עולמם, חוויתי אני כזלזול עמוק. התפיסה שערכיהם ותפיסת עולמם המודעים של הציונים החילונים אינם אלא אשליה, וכי רצונם האמיתי והלא-מודע הוא להביא את הגאולה, מבטלת לחלוטין את תוקפה, עקביותה וכנותה של השקפת העולם החילונית בנפשו של האוחז בה. ניתן לומר על החילוני שהוא טועה, או שדעותיו שגויות או אינן טובות; אולם לטעון שהוא לא באמת אוחז או מאמין בהן זו כבר התנשאות. אדרבא, מוטב ומכובד יותר להתייצב מולו כיריב החולק על דעותיו מאשר ככע מחבק המתיימר לחלוק עמו דעות שבכלל אין לו. מנסיוני האישי חוויתי כי אכן "נאמנים פצעי אוהב ונעדרות נשיקות שונא": נעמו לי ואתגרו אותי יותר אמירות נוקבות וביקורתיות על השקפת עולמי (שהבטיחו כי יש בהיצע משהו גדול יותר) מאשר דברים מלטפים של סנגוריה עליה, ובודאי יותר מניסיונות להסביר אותי מלמעלה. גם כשזנחתי בהדרגה את השקפתי החילונית, לא היה זה מתוך הודאה כי לא באמת אחזתי בה, אלא מתוך שהומחשו לי מגרעותיה, ונחשפה בפני החלופה העמוקה, העשירה והמורכבת לאין ערוך, של התורה והיהדות.

באותו אופן אני חושב שיש לגשת ולהבין את התנועה והרעיון הציוניים. כלומר, לא לספר את סיפורם בשבילם ומעל ראשם כביכול, אלא לשמוע את דבריהם-הם. ולאחר שהשמיעו את הדברים כמות שהם, ומתוך הכרה כי אלו הם אכן דעותיהם, יש לבחון מה אמת ומה שקר, מה טוב ומה רע, מה ניתן לחיבור עם דרך האמונה ומה לא. רק אז ניתן לקחת את הדברים השליילים ולנסות להעלותם לשורשם, כלומר לאתר את נקודת האמת אותה הם מסתירים ולפדותה.

יעדי הציונות

קריאה ישירה ומפוכחת של החזון הציוני מראה כי הוא הציב לעצמו שתי מטרות מרכזיות ובלתי נפרדות: האחת היתה לאסוף את העם מפזורתו ולרכזו בארץ אחת ובמסגרת מדינה ריבונית משלו; השנייה היתה להשלים את התהליך, שהוחל כבר, של הפיכתו של העם היהודי לעם ככל העמים, בעל תרבות לאומית אופיינית כמובן (ככל העמים), אולם לא בעל מהות סגולית או שליחות אלוקית. במלים אחרות, *התכנסות פיזית והיטמעות רוחנית*. את המטרה הראשונה ניתן להציב ברצף מסוים עם היהדות המסורתית, שעל תפילותיה נמנית הבקשה "וקבצנו יחד מארבע כנפות הארץ לארצנו"; אולם את המטרה השנייה – וכך גם ראו זאת הוגי הציונות – יש לזהות כממשיכה את תנועת ההשכלה ומגמות הרפורמה למיניהן, שחתרו להשוות את ישראל לאומות העולם ולעשותם לאום שבטי-חילוני רגיל.

למעשה, שתי מגמות אלו – ההתכנסות הפיזית וההטמעות הרוחנית – לא היו בעלות מעמד זהה: מגמת ההתכנסות, למרות שהיוותה את הצורך הבהול והמיידי יותר, היתה במסגרת השקפת הציונים *כמופה למגמת ההטמעות*. הכיצד? כאמור, מגמת ההטמעות החלה עוד לפני היות הציונות. מחוללי התנועה הציונית המרכזית, בראשם הרצל, רובם ככולם נמנו עמה בדרגה זו אחרת, ועם כל השינויים הרבים שעברו עליהם בהחילם לשאת את שם ישראל ובבקשתם לתחיה לאומית, עם קו היסוד שלה – נטילתו של העוקף התורני-דתי מהיהדות והפיכתה ל"נורמלית" – המשיכו להזדהות לכל האורך. כאשר הרצל ניצב נוכח משפט דרייפוס, למשל, הוא לא התייאש *מעצם רעיון* ההתבוללות אלא רק *מאפשרות* ההתבוללות; על כן המוצא שמצא לא היה המרת מגמת התבוללות במגמה של שיבה ליהדות, אלא המרת מגמה של התבוללות לצדן, וזאת בדמות מדינה עצמאית הבנויה בדיוק כמותן. למדינה זו ראוי שיהיה גוון תרבותי אופייני, אך תבניתה ותפקודה צריכים לציית לדגם מדינת הלאום המערבית (לימים, הדגם הדמוקרטי ליברלי), ומערכת החינוך שלה צריכה להתבסס על דרך ההשכלה המערבית. התבוללות לצד מדינות אירופה אינה נראית ככזו, שכן היא רוחנית ולא פיזית, מתנהלת ברמת הכלל ולא הפרט, ונושאת את שם ישראל במקום להסתירו; אך זה מה שהיא, והיא חותרת להשתלב במשפחת עמי המערב כפי שמתבולל יחיד מבקש להשתלב במסגרת עם אחד. היותה רוחנית, כללית ולבושה בסמלי ישראל רק עושה אתה חמקמקה יותר לקטלוג. יוצא איפוא, כי מגמת ההתכנסות הפיזית, אף כי עבור רוב היהודים היתה התכלית והמוצא מאירופה הבווערת, היתה במסגרת הרעיון הציוני מרכיב במגמת ההיטמעות הרוחנית ואמצעי למימושה.

(אמת היא, כי לכל האורך התלוותה לזרם המרכזי בציונות גם הציונות הדתית. זו קדמה לו בזמן, הצטרפה אליו מתחילתו, ותורמת לו עדיין ואף יותר מאי פעם. עם זאת, אין לדמות כי בבניין המדינה לקחו חלק שתי תנועות ציוניות שוות משקל. החזון המדיני ובניין המדינה בפועל נעשו בידי הזרם המרכזי החילוני, ועל בסיס השקפת עולם מערבית. מסגרת זו סובלנית כלפי חיי דת פרטיים או קהילתיים, ולכן מאפשרת לציבור הדתי, כמו גם לנוצרים ולמוסלמים, להתפתח בתוכה; אך זאת רק בתנאי שהשקפת העולם הדתית לא תתערב במסגרת-העל החילונית.)

הישגי הציונות

אלו אם כן היו התפקידים שייעד לעצמו במודע הזרם המרכזי והדומיננטי בציונות, זה שייסד את המדינה ועיצב את דמותה: להקים לעם היהודי מקלט מפני אומות העולם, ובמסגרת מקלט זה להמשיך בשקט ובבטחה את הפיכתו לאחד מהם.

למרבה השמחה, הציונות לא סיימה למלא תפקידים אלו, אולם היא גם לא לגמרי נכשלה בהם. במישור ההתכנסות הפיזית היא הצליחה לרכז חלק גדול מהעם בחלק גדול מארץ ישראל, עוררה בו רגש רדום של לאומיות ויכולת לדאוג לגורלו, וסיפקה לו מחסה מפני פגעים רבים. אלא שגם במישור ההטמעות הרוחנית היא רשמה לזכותה הישגים גדולים: סמלי המגן דוד והמנורה, ואף המלה ישראל עצמה, הפכו בעיני העולם ובעיני רוב העם מסמלי העם היהודי הנשען רק על אלוקיו, לסמלי מדינתו הסומכת רק על עצמה (ואולי גם על הדוד מאמריקה); חוק השבות, שמראשיתה סירבה המדינה שיוגדר לפי ההלכה, הכניס לתוכה כבר יותר מחצי מיליון לא-יהודים המוגדרים כיהודים, מצרף אותה בכך לרשימת המדינות המתבוללות; ומערכת החינוך הגדולה במדינה הצליחה באופן מרשים להחדיר לתלמידיה את הנרטיב שהיהדות איננה אלא לאום ותרבות בלתי מחייבים, שיעודו ההיסטורי של עם ישראל הוא לשרוד ללא סיבה, שהאמונה בבורא עולם היא תחביב לגיטימי, שהתנ"ך אינו אלא המיתולוגיה של היהודים, שחז"ל היו פרק גלותי קצר וחולף, ושהכי הכי חשוב בעולם זה לגלות את "מי שאתה" ולכבד את ה"אחר" (כלומר, להיות מרוכז בעצמך מבלי להתעניין באחרים).

אני מבקש להבהיר, כי אף אחד מדברי אינו בגדר עשיית משפט לעושי הציונות ההיסטורית או למקיימי המדינה בהווה, אלא רק בגדר הגדרה והערכה של פעולותיהם. אם הפעולות נעשו בזדון או בשוגג, מתוך רשעות או מתוך תמימות, מתוך כורח או בחירה, אינני יודע. אני דווקא נוטה לדון את כולם לכף זכות תמיד, ולהניח כי הכל נעשה מתוך כוונות טובות ורצון להיטיב, ובפרט היום שכל הנוגעים בדבר הם בבחינת תינוקות שנשבו וכלל אינם מכירים את היהדות ממנה הם מתרחקים; אך דבר זה אינו משנה את העובדה שגם כאשר הכוונה רצויה המעשה יכול להיות בלתי רצוי.

באותו אופן ראוי לדעתי להתייחס לדברים החיוביים הרבים שהמדינה עשתה ועושה, כגון מתן בית וסעד לרבים, הקמת תשתיות רבות בארץ, והגנה בחירוף נפש על חיי תושביה. קיומם של היבטים חיוביים רבים לציונות אינה מבטלת את העובדה שבבסיסה היא גוף החותר להיטמעות ישראל בעמים ולהשכחת תורתו; היא רק מעידה על יכולתו הגדולה של ה' להוציא מתוק מעז, כולל מתנועה שכולה עזות פנים כלפיו.

להבנת הפוסט-ציונות

אי הבנת הציונות גוררת אחריה אי הבנה של הפוסט-ציונות שנולדה ממנה. אכן, מי שחווה את ההלם והזעזוע הגדולים יותר נוכח הפוסט-ציונות, הרבה יותר מהציונות עצמה, היה הציבור הדתי לאומי. מכיוון שציבור זה הניח לכל אורך הדרך כי מדינת ישראל היא שלב בתהליך קוי לקראת שיבה אל היהדות, הוא ניצב פעור פה נוכח מגמה הפוכה כל-כך, בה התרבות מתנכרת עוד יותר לכל דבר לאומי, ואף את שירי הרגש והסממנים היהודיים שהיו בציונות – משליכה הצידה.

האמת היא, שהפוסט-ציונות איננה ניגודה של הציונות, תפנית חדה ופתאומית לכיוון הנגדי, אלא בדיוק להפך: מדובר בגרסאתה הבשלה של הציונות, צורת החיים הבוגרת אליה היא מתפתחת באופן טבעי ברבות הזמן. חשבו: אם מראשיתה שאפה הציונות להפוך את העם היהודי לעם ככל העמים, האם לא טבעי הוא שכשתרבות המערב תנוע מלאומיות לפוסט-לאומיות, יִישַׁר עמה קו אף מי שגדל בחיק הציונות ויפתח תרבות פוסט-ציונית? אם הציונות לא שאפה אלא למטרה הרזה של הקמת מסגרת מדינית לחיים חופשיים, ורק לשם כך גייסה את כל האידאליים ומסירות הנפש שלה, האם פלא הוא שמרגע שמטרה זו הושגה בוחרים ילדיה בחיים של חופש נטול אידאליים, שבהם לא ראוי למסור את הנפש על דבר? אם כל יחסה של הציונות ליהדות היה כאל מסגרת סמלית ופולקלור לא רוחני ולא מחייב, האם לא צפוי הוא שבני הדור הבא לא ירצו דבר וחצי דבר עם היהדות?

למעשה, הפוסט-ציונות יכולה ללמד אותנו אודות הציונות אף יותר מכך. שכן בהתמרדותה בציונות היא מתרעמת על צדדים חסרים בה, צדדים שתמונת עולם יהודית שלמה גם היא חרדה להם. פשוט הדבר, כי כל נסיון לתרגם

את היהדות לאידיאולוגיה חילונית, תהא זו אשר תהא, חוטאת בהכרח לאותם חלקים בתורתה המנוגדים לה, ובתורת ישראל – תורת חיים, ששבעים פנים סותרים לה, ואלו ואלו דברי אלקים חיים – מובטח שישנם כאלו. ואמנם, כאשר כווצה היהדות לכדי אידיאולוגיה מדינית לאומית, הודחקו בה לפחות שלושה מימדים מרכזיים ביותר: האחד הוא כמובן הברית עם הקב"ה, שהלאום נועד להיות שליחו; השני הוא המימד הנפשי-רוחני של הפרט הנפגש עם ה' בתוככי לבו; והשלישי הוא היות היהדות נושאת בשורה לאנושות כולה, כפי שמוזכר שוב ושוב בנביאים. לא במקרה, אלו הם שלושת המימדים הדתיים ביותר של היהדות, שיותר מכל מבטאים את ה' האחד, אותו היא עובדת. גדימתם בידי הציונות מקופלת בביטוי המרכזי שלה, "בית לאומי". מונח זה נוטל את חזון הבית הניצב בלב התורה ובטריקה אחת אוטם שלושה מפתחיו: הוא מבטל את היותו בית לה' ("ועשו לי מקדש"); ממילא הוא נמצא מבטל גם את היותו ביתו הפנימי של הפרט ("ושכנתי בתוכם", בתוך כל אחד ואחד); ולבסוף, הוא מבטל את ייעודו להכיל את האנושות כולה ("וביתי בית תפלה יקרא לכל העמים").

והנה, מה הם שלושת הדברים שבשם מורדת הפוסט-ציונות לגווניה באמה, על שהזניחה אותם מוכיחתה ובעצמה יוצאת לחפשם? הללו הם בדיוק שלושת מימדים אלו: כתגובה לאי-היחס לעולמו של הפרט היא פוצחת במחול מסוחרר של מימוש עצמי; כתגובה להתעלמות מאומות העולם היא נוהה אחר הקוסמופוליטיות והאוניברסליות; וכתגובה לניתוק הקשר עם ה' היא יוצאת למסעות חיפוש רוחניים ברחבי העידן החדש. כמובן, שאת כל אלו אין היא מעלה על דעתה לחפש ביהדות. היא מתרחקת למחוזות זרים וברובם אף חיצוניים ורדודים, ורק לא ליהדות, שכן היא משוכנעת, כי כך הותנתה, שהציונות היא היהדות, ומהציונות היא הרי נמלטת. אך עם כל היות הפוסט-ציונות גם פוסט-יהדות ושלב נוסף בהתרחקות החילונית מהתורה, תרעומתה נגד הציונות משמיעה גם זעקה יהודית. יש לראות בה פעמון אזעקה המזכיר את כל מימדי היהדות שהציונות הזניחה, וכן תמרור התראה, כי כל עוד לא ימולאו צרכים אלו בין הבית הראוי להם, הם ימשיכו להתמלא בחומץ מן החוץ.

עולם הפוך, עולם ברור

העובדה כי הדברים שנאמרו כאן מוחמצים, או נתפסים אך מודחקים, בידי אנשים רבים כל-כך, חבה את קיומה כנראה לדימוי שגוי בדבר היחס בין חלקיה החיוביים של המדינה לאלו השליליים. התפיסה הרווחת היא, שמדינת ישראל היא גוף חיובי בבסיסו, הפועל לרווחת היהודים, משמש להם בית נאמן ואף מהווה את התחלת הגאולה גופא, אלא שהוא לוקה עדיין במספר בעיות. בעיות אלו אינן מבוטלות, כך גורסת תפיסה זו, נהפוך הוא, הן גדולות ביותר וגורעות עד מאוד מדמותה של המדינה; אף על פי כן, מדובר בבעיות מקומיות בלבד, בחינת פרטים חסרים מן השלם, שקיומן אינו מעיד על כשרותו של המבנה הכללי. האברים הבעייתיים שמצביעים עליהם הם משרד המשפטים ומשרד החינוך, שני משרדי הממשלה הנגועים יותר מכל בערכים לא-יהודיים והאחראים יותר מכל על חילחולם לעם. בהישאל אודות תחום התקשורת, התרבות וחיי הרוח, האחראי מאוד גם הוא לעיצוב דמותה הנוכרית של ישראל, התשובה היא שהוא אינו מעיד על המדינה ואפילו לא על העם, אלא מבטא קומץ קיצוני של אנשי אליטה שמאלנים המנותקים מעמם ומורשתם.

תפיסה זו כה מבוססת עד כי אינה זקוקה כמעט לתיאור. היא נשענת על תמונת עולם שמדינות בעצמן אוהבות להציג, לפיו הממסד הפוליטי ניצב מעל הכל (העולם בנוי כביכול ממדינות והמדינות מממשלות), ואילו כל תחומי החיים האחרים – התרבות, החינוך, המשפט, הכלכלה וכו' – הם תחומי-בת המנוהלים במסגרת המעטפת הפוליטית הזו. הסיבה שבכל זאת הצגתי כאן את התפיסה הזו מפורשות, היא כדי להציג את הכשל היסודי שנוף בה. שכן לאמיתו של דבר, ההיררכיה שהיא מניחה בין שלטון, ערכים ותרבות הפוכה במדויק לזו הפועלת במציאות. ונסביר:

הישות שניצבת בקודקוד פירמידת החברה הישראלית היא למעשה זו שהתפיסה דלעיל ממקמת בתחתיתו: תחום התרבות, התקשורת וחיי הרוח המנוהלים בידי השמאל התל-אביבלי. אוכלוסיה קטנה זו – שמקורות יניקתה הם על טהרת המערביות, שדוגלת במתירנות ההולכת ומקצינה, שרואה בחיי התורה נחלת העבר, שחותרת לעולם קוסמופוליטי ופוסט-לאומי – היא שהיוותה בעבר את הגרעין הקשה שהקים את המדינה, והיא שמכתיבה בהווה יותר מכל, את סדר היום התרבותי והערכי של החברה הישראלית. נכון, מדובר בקבוצת מיעוט שמבחינה מספרית מהווה פרוסה זעומה מהעוגה הישראלית; אבל גודלה הכמותי הינו בפרופורציה הפוכה להשפעתה האיכותית. מרביתם להצביע על כך שאחוז קוראי עיתון הארץ הוא כ-8%, המחווירים לעומת עשרות האחוזים השמנים של קוראי ידיעות ומעריב; אך זכרו כי מבין כתבי ידיעות ומעריב, כ-100% נמנים עם קוראי הארץ, וכנ"ל לגבי רובם ככולם של אנשי האקדמיה, הספרות, התאטרון, הרדיו, הקולנוע והטלוויזיה. השמאל התרבותי הרדיקלי הוא האוונגרד של מדינת ישראל, הצועד אמנם לפני כולם ולכן תמיד לבד, אך מתווה את הכיוון שכולם חשים שבו מוכרחים לנוע, ובהדרגה אף עושים זאת. הוא אינו מייצג אמנם את דעת הקהל, אך הוא המכתיב את השיח במסגרתו היא נשמעת, את אוצר המלים באמצעותו היא מנוסחת, ואת קווי המתאר הערכיים בתוכם היא מרשה לעצמה להתבטא. דעותיו מרחיקות הלכת בחילוניותן קשות לעיכול למרבית הציבור, אך הטפטוף המתמיד המחדיר לראש שאלו הן הדעות המתקדמות ביותר, המוזרם דרך שלל הערוצים העומדים לרשותו, עושה אותן לדעות לקראתן כולם נעים ואל מולן בוחנים את דעותיהם שלהם.

קומה מתחת לתרבות החילונית, ספוגה באוירה וניזונה מערכיה, עומדת האקדמיה, ממנה צומחים, בין השאר, הממסד המשפטי ומערכת החינוך. מוסדות אלו אינם האוונגרד עצמו, ולכן מתונים יותר בדעותיהם ומתחשבים יותר במצב העניינים בפועל בבואם לממש את חזונם; אולם את החזון עצמו הם יונקים מתרבות המערב אליה הם חשים משוייכים. כאמור לעיל, בהיררכיה האמיתית והנסתרת נחים ממסדים אלו מעל הממשלה ולא מתחתיה. משרדי המשפטים והחינוך כפופים אולי לממשלה וניתנים להגדרה כרכיבים בתוכה; אך מוסדות החינוך הגבוה והמשפט – שהם אבותיהם של משרדים אלו, ושאינם נבחרים דמוקרטיית או מוחלפים תדיר – יוצרים יחדיו תשתית של חשיבה מדינית, משפטית ומוסרית שהממשלה היא שכפופה לה. כשם שתרבות השמאל מתפקדת כמתווכת בין תרבות המערב לחברה הישראלית, כך משמשים מוסדות החינוך והמשפט כמתווך בינה לבין מערכות השלטון ומשרדיהם. מערכת הערכים הדמוקרטית-ליברלית, מטאפיזיקת "זכויות האדם", השיטה הפרלמנטרית, קדושתה העליונה של חירות הפרט – כל אלו הם ערכים המנוסחים בידי האקדמיה, מתורגמים בידי שלוחותיה לכדי פרקטיקה חינוכית ומשפטית, ומגדירים את מגרש הערכים לתוכו נכנסות כל הממשלות ובפרק הזמן הנתון להן משחקות את משחקן.

הממסד הפוליטי והממשלתי אם כן, שלפי התמונה הרשמית מנהל את הכל, מתגלה כממוקם למטה משתי קומות אלו, לכוד ברשת השפה והערכים שהן טוות עבורו. הוא המגשים את התרבות והערכים שהוא סופג מלמעלה ומתרגם אותם להתנהלות המדינה בשטח. הממשלה היא הכי פחות רדיקלית בדעותיה, הכי רחוקה מרוח האוונגרד, והכי מתחשבת בדעת הקונצנזוס ובמוסכמות שמרניות; אך את קריאת הכיוון שלה מכתביבים האקדמיה, המוסדות המסתעפים ממנה ותרבות השמאל המזינה אותה, ולשם היא נעה. אכן, הנסיון ההיסטורי מלמד כי לאורך השנים, מתאימה עצמה מדינת ישראל שוב ושוב לערכים השליטים במערב, ומנהלת את מדיניותה לאורם.

בסולם השגוי יש כמובן גם קומה רביעית, המדומיינת כנחה מעל המדינה: נשמת כלל ישראל, שהמדינה כביכול מבטאת אותה. אך לפי הציר המיושר יוצא שכלל ישראל ממוקם למצער בקצה ההפוך, הכי למטה והכי בפנים. רוב העם שבוי בתוך שלושת מעגלים אלו, והם מונעים ממנו מלהיזכר בזהותו המקורית.

את הדימוי השלט היום בציונות הדתית, לפיה מדינת ישראל היא פרי כשר וטוב, היא-היא גוף העם, ורק נעוצים בה כמה חרצנים קשים שיש להשליך, יש להחליף בדימוי הפוך: מדינת ישראל היא הקליפה שהעם שבוי בתוכה,

אותה יש לקלף ולהסיר על מנת לאפשר לעם להתגלות. הזדהות עם המדינה, הכשרתה ואישורה, אינם מחזקים איפוא את העם אלא רק מעבים את קירות כלאו.

התחלה חדשה

ההכרה בדברים שנאמרו כאן אינה מסמנת את סופה של הציונות הדתית אלא את התחלתה האמיתית. מתנועה המשתרכת אחר אחרת ומבקשת ללטש מבנה קיים, היא יכולה להפוך לתנועה היוזמת, משרטטת ומייסדת מבנה חדש לגמרי. את ההשראה ניתן לשאוב דווקא מאבות הציונות, שידעו לחלום בגדול, ללכת נגד הזרם, ולשכנע עם שלם השוכן בגלות כי יתכן אחרת. אמנם, העבודה הצפויה לנו גדולה משל הציונים הראשונים. בזמן שהם לקחו מודל מדיני מערבי מן המוכן, אנו רוצים לייסד שיטת משטר, מערכת משפט מקיפה, חזון כלכלי וכן הלאה שאינם קיימים עדיין, ושיהיו שאובים מהתורה על כל קומות הפרד"ס שלה. הדרך ארוכה ורק צעדים בודדים נעשו; אך אם לסיים בהעלאת ניצוץ עז וקדוש במיוחד משביו בקליפה הציונית, "אם תרצו אין זו אגדה"!

ז' טבת תשס"ז